



# Eesti Kohtunike Ühing

Õiguskomisjon  
Riigikogu  
oiguskomisjon@riigikogu.ee

Teie 05.04.2022

Meie 18.04.2022

## **Eesti Kohtunike Ühingu arvamus halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõule 574 SE**

Eesti Kohtunike Ühing (EKOÜ) tänab Riigikogu õiguskomisjoni võimaluse eest esitada arvamus kohtumenetluse avalikkuse eelnõule.

EKOÜ on 10.09.2021 esitanud oma seisukohad eelnõu osas Justiitsministeeriumile. Eelnõule lisatud kooskõlastuse käigus esitatud märkuste ning ettepanekute tabelist nähtub, et EKOÜ ning kohtute arvamus paljudes küsimustes eelnõu koostajad sisuliselt arvestanud ei ole.

**1.** EKOÜ juhtis oma arvamuses tähelepanu sellele, et eelnõu seletuskirjast ei nähtu põhjused, miks on vajalikuks peetud kõigi jõustumata lahendite avalikustamist.

Kuigi palju EKOÜ liikmed peavad kohtumenetluste suuremat avalikkust oluliseks, ei tulene Põhiseaduse §-st 24 ei tulene otsesõnu vajadust kõigi kohtulahendite koheseks avalikustamiseks.

EKOÜ ei pidanud võimalikuks nõustuda eelnõu koostajate arvamusel, nagu tooks jõustumata lahendite avalikustamine kaasa kohtulahendite kvaliteedi tõusu ja menetlusosaliste rahulolu suurenemise, sest sellekohased põhised eelnõu seletuskirjas puudusid. Eelnõu seletuskirjas ei ole välja toodud ühtegi kaalukat ja kaitsmist väärivat huvi, mille esinemise tõttu on senise regulatsiooni muutmine vajalik. Avalikkuse huvi ei saa samastada meediaettevõtete või andmetöötluste ärihuvidega.

Paraku on EKOÜ seisukohad jäetud tähelepanuta. Eelnõu koostajad on üksnes nentunud, et kohtupraktika kättesaadavust tuleb suurendada. Ühelegi kaalukale ja kaitsmist väärivale huvile ei ole endiselt viidatud.

Planeeritud muudatuste tulemusena ei suurendada mitte kohtumenetluste avalikkust, vaid luuakse mahukad andmebaasid, mis võimaldavad teha erineva sisuga otsinguid ning reprodutseerida lugematute tehniliste vahendite abil saadud teavet. Täielikult on jäetud analüüsimata, kas seesuguse andmebaasi koostamine on kooskõlas isikuandmete kaitse aluspõhimõtete ja kas kõigi lahendite (sõltumata vaidluse liigist ja olemusest) avalikustamine kaalub üles menetlusosaliste isikuandmete kaitse vajaduse.

**2.** Suur hulk kohtutes lahendatavatest vaidlustest on tsiviilõiguslikud vaidlused. EKOÜ rõhutas oma arvamusel, et tsiviilõiguslikud vaidlused on valdavas enamuses eraisikute omavahelised eraõiguslikud vaidlused, milliste lahendamisel kas puudub avalik huvi üldse või on see äärmiselt vähene.

Sellistes vaidluste puhul ei saa soov teha jõustumata kohtulahendid avalikuks üles kaaluda eraisikute õigusi nende eraelu puutumatusele. Eraelu puutumatust ei ole võimalik tagada ainult isikuandmete eemaldamisega lahenditest, sest isikud võivad olla äratuntavad lahendis kajastatud asjaolude või selles viidatud tõendite kaudu. Mahuka lahendeid sisaldava andmebaasi loomine annab võimaluse asuda tegema eraisikute kohta otsinguid ka siis, kui nende isikuandmeid otseselt ei avalikustata.

Eelnõu koostajad ei ole sisuliselt antud probleemi käsitlenud, vaid üldsõnaliselt on peetud võimalikuks, et avalikustada saab ka ainult otsuse resolutsiooni või jätta otsus avalikustamata. Lisaks on viidatud senisele praktikale, kus kohtud ei avalikusta isikuid identifitseerida võimaldavaid andmeid.

EKoÜ esmalt osundab, et viited kehtivale praktikale ei ole asjakohased, sest kehtivas õigusruumis saab avalikustada üksnes jõustunud lahendeid. Kõigi lahendite kohese avalikustamise vajadust (sh tsiviilõiguslikes vaidlustes) ei saa põhistada senise kohtute praktikaga. EKoÜ viidatu valguses tuleks kaaluda, kas kõigis valdkondades kõigi lahendite avalikustamine on vajalik.

**3.** EKoÜ juhtis eelnõu koostajate tähelepanu, et eraisikute omavaheliste vaidluste kajastamine enne kohtulahendite jõustumist võib kahjustada kohtute võimet pooli lepitada ja kompromisse saavutada. Eelnõus ei arvestatud piisavalt kohtute kohustusega suunata menetlusosalisi tsiviilvaidluste lahendamisel kompromissi sõlmimisele. Eelnõu seletuskirjas viidati õigesti, et kui pooled sõlmivad kompromissi pärast kohtulahendi tegemist ja enne selle jõustumist, jääb varasem kohtulahend avalikuks. Selline olukord ei motiveeri pooli kompromissi sõlmima.

Sisuliselt ei ole EKoÜ püstitatud küsimustele vastatud ning eelnõud on täiendatud üksnes HKMS § 179 lg 4 osas. Tsiviilkohtumenetluses kavandatakse reguleerida kompromisside avalikustamist koos kollektiivhagide direktiivi ülevõtmisega, mis näeb ette esindushagide kohta sõlmitud kokkulepete avalikustamise.

EKoÜ ei pea mõistlikuks, et tsiviilkohtumenetluses sõlmitavate kompromissidega seonduvad sisulised vajadused jäävadki tähelepanuta. Tulevikus muudetav esindushagidega seonduv regulatsioon ei kõrvalda probleeme, mis tekitavad eelnõu planeeritud viisil vastuvõtmisel. Endiselt on jäetud arvestamata, et eraisikute omavahelistes vaidlustes reeglina puudub avalik huvi ning sellistes vaidlustes tuleb eelistada lahendusi, mis motiveeriks ja suunaks pooli kompromisse sõlmima. Eelnõus toodu seda ei võimalda.

**4.** EKoÜ juhtis eelnõu koostajate tähelepanu, et kavandatud regulatsioon võib kaasa tuua olukorra, kus kohtuotsus on avalikkusele kättesaadav enne kui menetlusosalistele endile. Pahatahtlikud menetlusosalised võivad pärast lahendi avaliku sisuga tutvumist teha kõik endast sõltuva, et takistada lahendi neile kättetoimetamist, mis omakorda takistab lahendi jõustumist ja täitmist.

Samuti oli EKoÜ seisukohal, et mistahes kohtumenetlus ei peaks isikut alatiselt avalikkuses saatma. Suurema läbipaistvuse ja parema õigusliku diskussiooni asemel võib see inimesi tulevikus hakata kohtusse pöördumisel heidutama.

Justiitsministeerium ei ole pidanud vajalikuks nendele kaalutlustele mistahes osas vastata ega neid arvestada.

**5.** EKoÜ peab äärmiselt kahetsusväärseks, et kuigi eelnõu toob vaieldamatult kaasa kohtute töökoormuse kasvu, ei ole eelnõu koostajad ette näinud kohtutele täiendavaid rahalisi ressursse töökoormusega toimetulekuks. EKoÜ ja kohtute osundatud probleemidele sisulist vastust esitatud ei ole.

EKoÜ juhtis eelnõu koostajate tähelepanu asjaolule, et kavandatud regulatsioon ei saa kaasa tuua seletuskirjas loodetud kohtute töökoormuse vähenemise, vaid toob kaasa töökoormuse suurenemise. Planeeritud muudatuste puhul on jäetud arvestamata, et mistahes lahendi kohtute infosüsteemi või muusse süsteemi kandmine eeldab vähemalt ühe füüsilise isiku olemasolu, kes vastavad kanded ja toimingud andmebaasides teeb.

Eelnõu kohaselt hakkab vajalikke toiminguid lahendite avalikustamisel ning nendest isiku- ja muude andmete eemaldamisel tegema menetlusgrupp. Lahendeid võidakse edasi kaevata korduvalt ja samas ka osaliselt. Andmebaasidesse ei teki märged lahendi staatuse kohta automaatselt, vaid eeldavad sellise füüsilise isiku olemasolu, kes pidevalt lahendite staatust jälgib ja analüüsib.

Riigikohus on samuti juhtinud tähelepanu eelnõuga kaasnevale kohtute töökoormuse suurenemisele. Tartu Ringkonnakohus on juhtinud tähelepanu, et kuigi Justiitsministeerium on esitanud lisataotluse kohtulahendite avalikustamise projekti rahastamiseks, ei taga see sisuliselt lisarahastust ega kohtute infosüsteemi arenduste tähtaegselt realiseerumist.

EKoÜ nõustub kohtute seisukohtadega. Eelnõu seletuskirjas toodud mäрге, et seadus jõustatakse siis, kui on valmis kohtulahendite automaatse puhastamise funktsionaalsus, ei taga sisuliselt vastava funktsionaalsuse olemasolu planeeritud ajaks.

Samuti on eelnõu koostajad jätnud tähelepanuta, et kavandatava funktsionaalsuse puhul ei ole täna teada, kas või millisel määral see tegelikult kohtute töökoormuse kasvu ära hoiab. EKoÜ on juhtinud tähelepanu sellele, et ainuüksi isikuandmete eemaldamine lahenditest ei pruugi olla isikute privaatsuse tagamisel piisav, sest isik võib olla identifitseeritav muude lahendites kajastatud andmete alusel. Seega on isikute õiguste tagamiseks vajalik endiselt inimlik lahendi sisuline analüüs. Planeeritav tarkvara ei lahenda vajadust nende füüsiliste isikute panuse järgi, kes hakkavad pidevalt ja igapäevaselt suure hulga kohtulahendite staatust erinevates andmebaasides järgima ja muutma.

Kohtute töökoormust puudutavatele küsimustele ei ole eelnõu koostajad sisuliselt vastanud. Nõustuda ei sa väitega, et kuna iga kohus otsustab lahendi avalikustamise korraldamise ise, ei oma planeeritav regulatsioon mõju kohtute töökoormusele. Nõustuda ei saa põhjendusega, et eelnõu eesmärgiks ei olnudki kohtute töökoormuse vähendamine, vaid kohtumenetluse avalikkuse tagamise parandamine. Olukorras, kus kohtute töökoormus suureneb, tuleb eelnõus kavandatud regulatsiooni elluviimiseks ette näha täiendavaid rahalisi vahendeid.

EKoÜ juhib Riigikogu tähelepanu asjaolule, et viimaste aastate jooksul on Eesti kohtunikud töötanud pideva ülemäärase töökoormuse tingimustes ning täiendavate kohustuste seadmine kohtusüsteemile ilma täiendavate rahaliste ressursside mõjub negatiivselt õigusemõistmisele ja kohtusüsteemi tõhususele.

**6.** Eelnõu näeb muuhulgas ette võimaluse viia õigusemõistmise huvides istung läbi veebis. EKoÜ osundas, et sellisel viisil istungite läbiviimine eeldab tehnilisi lahendusi, mis võimaldaksid kohtul veebikeskkonnas toimuvat kontrollida ning kus oleks tehniliselt välistatud kohtu töötajate või menetlusosaliste filmimine või muul moel salvestamine. Seni vastavad tehnilised lahendused puuduvad.

Riigikohus juhtis samuti eelnõu koostajate tähelepanu asjaolule, et eelnõu seletuskirja järgi ei peaks veebikeskkonnas toimuvaid istungeid olema lubatud kohtu loata salvestada, pildistada ega järele vaadata. Samas ei pidanud Riigikohus viimati nimetatud tingimuse täitmist eluliselt saavutatavaks, sest kuigi õiguslikult on kohtul võimalik hoiatada istungi järgijaid pildistamise ja salvestamise eest, piirduvadki kohtu võimalused nimelt sellega.

EKoÜ ja Riigikohtu seisukohad on jäänud sisulise tähelepanuta. Eeltoodud osas on üksnes täiendatud eelnõu seletuskirja ja leitud, et veebilehel ülekande kasuks otsustamisel võtab kohus arvesse menetlusosaliste huve ja avalikke huve.

EKoÜ ei pea võimalikuks nõustuda, et probleemi lahenduseks on piisav vaid eelnõu seletuskirja muutmine. Kohus ei saa pelgalt õigusemõistmise huvidest lähtuvalt lubada istungi ülekandmist veebis, kui ei ole tagatud menetlusosaliste või kohtu töötajate isikuandmete kaitse. Eelnõus ega selle seletuskirjas ei ole täpsustatud, millal võiksid esineda või millised on need õigusemõistmise huvid, milliste puhul on vajalik istungi läbiviimine veebikeskkonnas sõltumata sellest, et puuduvad tehnilised meetmed isikuandmete kaitse tagamiseks.

Austusega

*(allkirjastatud digitaalselt)*

Anu Uritam  
Eesti Kohtunike Ühingu esimees